

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM
SHARWASHÍLIQTÍ RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAĞÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍN KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAGÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍŇ KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

QORAKO‘L SUR QO‘YLARINING SUT MAHSULDORLIGINING TUG‘IM YOSHIGA BOG‘LIKLIGI

U.A.Iskenderov., R.U.Turganbaev

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti Nukus filiali*

Annotatsiya. Ushbu maqolada qorako‘l sur shamchiroq-gul va o‘rik-gul rang-baranglikdagi qo‘ylari sut mahsuldorligining tug‘im yoshiga bog‘likligi o‘rganilib, ularning sutdorligi bo‘yicha farqlanish ko‘rsatkichlariga xulosalar qilingan.

Kalit so‘zlar. qorako‘l sur, shamchiroq-gul, o‘rik-gul, tug‘im yoshi, sutdorligi.

Kirish. Qoraqalpoq zot tipidagi sur qorako‘l qo‘ylarining yangi hududga moslashuvchanligi, bosh sonini ko‘paytirish va mahsulot sifatini oshirishning seleksion jihatlari Qozog‘iston respublikasida A.S.Axmetshiev, M.Butaev tomonidan Sariag‘ach tumani “Alimtau” xo‘jaligida o‘rganilgan. O‘zbekiston respublikasida esa, Yu.Jumaniyazov, M.D.Zakirov, Q.D.Ochilov, R.U.Turganbaev, A.Urimbetovlar tomonidan Qoraqalpoq zot tipidagi qorako‘l qo‘ylari rang-barangligining ifodalanishi, rangning teri sathi bo‘yicha tekisligi, jun tolasi qoplaminig sifat va konstitutsional mustahkamligi bo‘yicha seleksiyalash, belgilarning irsiylanish va o‘zgaruvchanlik xususiyatlari, naslchilik ishini tashkillashtirish, suruvni ko‘paytirish, mahsulot sifatini yaxshilash hamda etologiyasi bo‘yicha tadqiqotlar olib borilgan.

Bugungi kunda qoraqalpoq zot tipidagi shamchiroq-gul va o‘rik-gul rang-baranglikdagi qorako‘l qo‘ylarining mahsuldorlik irsiy salohiyatidan foydalangan holda, original sur rang-baranglikdagi qorako‘l terilarini ishlab chiqarish hajmini oshirish, fermer xo‘jaliklarining raqobatbardoshligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Qoraqalpog‘iston respublikasida qoraqalpoq zot tipidagi sur rangli qorako‘l qo‘ylar bosh sonini oshirish, ularning mahsuldorligini takomillashtirish dolzarb bo‘lib hisoblanadi.

Qorako‘lchilik sohasida, ayniqsa qizilqum cho‘l sharoitida qorako‘l qo‘ylarining bosh sonini oshirishda sovliq qo‘ylarning sut mahsuldorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Sababi qizilqum sharoitida ko‘pchilik yillarda qurg‘oqchilik kuzatiladi, shu bois, yosh qo‘zilarni saqlab qolishda ona sutiga tayanadi. Qorako‘l qo‘ylarining sut mahsuldorligi ko‘pchilik omillarga bog‘lik bo‘lib, [1. B. 15-16], [3. B. 28-30], shulardan asosiysilari yaylov hosildorligiga, konstitutsiyasiga, elin morfologik tuzilishiga, qo‘ylar tug‘im yoshiga bevosita bog‘likligini ta‘kidlaydi. Qo‘zilar hayatchanligi yashovchanligi, baquvatligi va cho‘lning keskin iqlim sharoitiga chidamliligi ona sovliq qo‘ylarning sutdorligi bilan chambarchas

bog'likdir. Shuning uchun olinadigan avlodlarning qizilqum sharoitida bosh sonini saqlab qolishda qo'ylar qorako'l teri mahsuldorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmasdan sut mahsuldorligini oshirish muhimdir va shu bilan qatorda nasl uchun qoldirilgan elita qo'zilarini sutdor qo'ylardan olish foydadan holi emasdir.

Qorako'l qo'ylarining sut mahsuldorligini mumkin qadar oshirishda seleksiya ishlarida ahamiyat qaratish zarur.

Tadqiqot maqsadi. Qoraqalpog zot tipidagi shamchiroq-gul va o'rik-gul rang-baranglikdagi qorako'l qo'ylarining sut mahsuldorligini tug'im yoshi kesimida aniqlashdir.

Tajriba joyi. Qoraqalpog'iston respublikasining Taxtakopir tumani "Mulk" qorako'lchilikka ixtisoslashtirilgan xo'jaligi hududida joylashgan «Qorako'lchilik-ilmii naslchilik tajriba stansiyasi»da olib borildi.

Tajriba usullari. Tajribadagi sovliqlarning sut mahsuldorligi kunlik sut sog'imini aniqlash, har 10 kunlik sut sog'imini aniqlash hamda jami 30 kunlik sut sog'imini aniqlash, o'rtacha bir boshga to'g'ri keladigan sut miqdorini aniqlash yo'li bilan o'rganildi. Sovliqlarning sutdorligi qo'zilarining tug'ilganidan 21 kunlik yoshigacha bo'lgan davrdagi tirik vaznini 5 koeffitsientiga bo'lish yo'li bilan, keyingi yoshlarida qo'zilarining onalarini emishidan oldin va emgandan keyingi tirik vaznini o'lchash yo'li bilan aniqlandi.

Tadqiqot natijalari. Bizning sut mahsuldorligining tug'im yoshiga bog'lik holda o'rganish tadqiqot ishlarimizning natijalari quyidagi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Sut mahsuldorligining tug'im yoshiga bog'ligi, sutkada/grammda

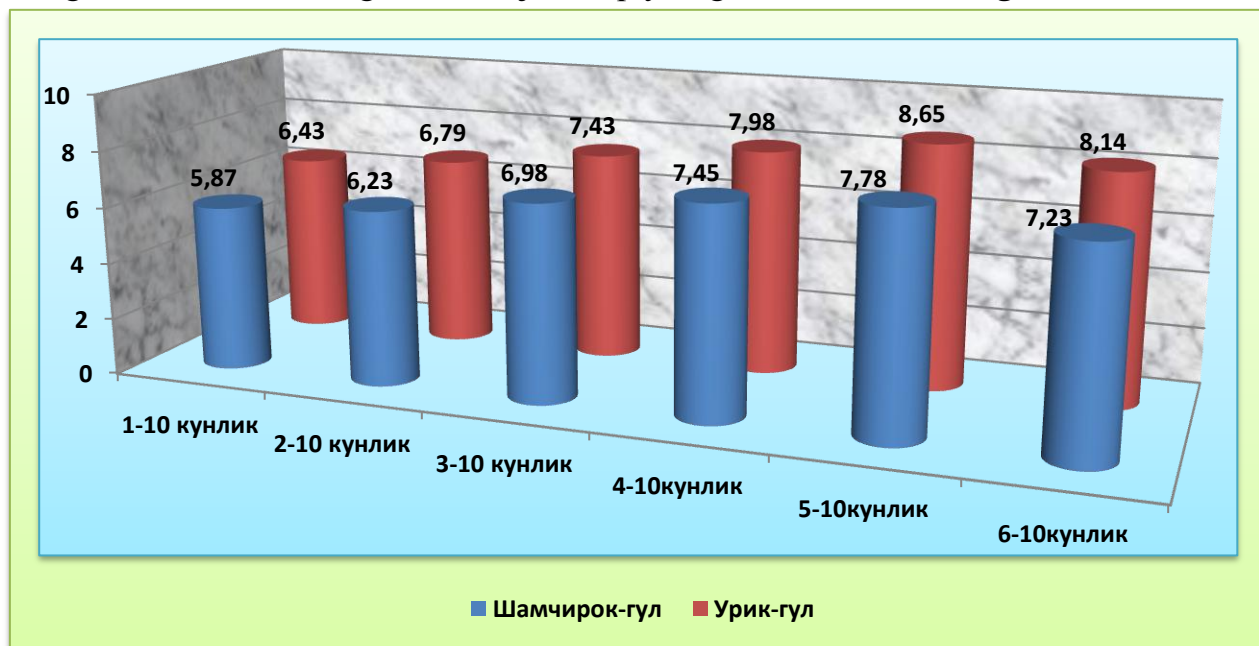
№	Qo'ylar yoshi	Rang-baranglik			
		SHamchiroq-gul, n=15		O'rik-gul, n=17	
		n	X±Sx	n	X±Sx
1	1-tug'im yoshi	4	856,32±0,68	5	898,54±0,73
2	2-tug'im yoshi	4	927,21±0,76	4	965,34±0,84
3	3-tug'im yoshi	4	978,32±0,79	4	1043,68±0,82
4	4-tug'im yoshi	3	987,12±0,89	4	1075,12±0,91

Shamchiroq-gul va o'rik-gul rang-baranglikka mansub qo'ylarning tug'im yoshi kesimida sut mahsuldorligini o'rganish natijalari tahlili shuni ko'rsatadiki (1-jadval), 1-tug'im yoshida har ikkala rang-baranglikka mansub qo'ylarda kamroq bo'lib, birinchi guruhdagilarda bir sutkada 856,32±0,68 grammgi tashkil qilgan bo'lsa, ikkinchi guruhdagilarda esa, 898,54±0,73 gramga teng bo'ldi. Bunda o'rik-gul rang-baranglikka mansub qo'ylarda shamchiroq-gul rang-baranglikka ega qo'ylarga nisbatan 4,9 %-ga ustunlik qilib, bunday farqlanish tendensiyasi tug'im yoshi dinamikasida saqlanib qoldi. 4-tug'im yoshida ushbu ko'rsatkich o'rik-gul rang-baranglikka mansub qo'ylarning foydasiga farqlanish 8,9 %-ga bo'ldi. Bunday farqlanishlar bizning fikrimizcha, o'rik-gul rang-baranglikka mansub qo'ylar ancha yirik va shu munosabatda sutdorligi yuqoriligi bilan ajralib turadi. Qo'ylar sutdorligi birinchi navbatda olingan avlodlarning o'sib-rivojlanishining jadal kechishi bilan tavsiflanadi.

Qo'pchilik soha olimlarining tadqiqot ishlaridan ko'rish mumkinki, qo'zilarining o'sish va rivojlanish darajasi ona qo'ylarning emizish davridagi sutdorligiga bevosita bog'liqligini takidlaydilar [2. B. 34-35].

Qo'y suti asosan, qo'zilar o'sish va rivojlanishining birinchi va ikkinchi oylarida muhim ahamiyat kasb etadi, sababi ushbu davrlarda, ular qabul qiladigan to'yimli moddalarning 70-80 %-ni ona sutidan oladi.

Qo'ylarning sutdorligining birinchi va ikkinchi oyidagi (60-kun) rang-barangliklar kesimida o'rganish natijalari quyidagi 1-rasmda keltirilgan.

1-rasm. Tajribadagi qo'ylarning 2-oydagi har 10-kunlik sut mahsuldorligi, litrda

Tajribadagi har-ikkala rang-baranglikka mansub qo'ylarning 60-kunlik sut mahsuldorligi ma'lumotlari tahlili, shuni ko'rsatadiki, 1-10 kunlikdan 5-10 kunlikkacha sut miqdori oshib borgan. Shuni ta'kidlash mumkinki, o'rik-gul rang-baranglikka mansub qo'ylarning sut mahsuldorligi bo'yicha, shamchiroq-gul rang-baranglik qo'ylarga nisbatan yuqoriligi isbotlandi. Bunday farqlanishlar 1-10 kunlik davridan 5-10 kunlik davrigacha 9,5 %-dan 12,6 %-gacha tashkil qildi.

Xulosa tariqasida shuni aytish mumkinki, qo'y suti asosan, qo'zilar o'sish va rivojlanishining birinchi va ikkinchi oylarida muhim ahamiyat kasb etadi, shu sababli turli tug'im yoshidagi qo'ylarning sut mahsulodrligini aniqlash va yosh qo'zilarining o'sib-rivojlanishini ta'minlash maqsadida semizlik darajasi o'rtadan past bo'lgan qo'ylar uchun qo'shimcha oziqlantirishni tashkil qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Бобокулов Н., Уримбетов А. "Теоретические и практические методы повышения молочной продуктивности в условиях Каракалпакстана." Ж. Животноводство и племенное дело. 2022. №3. С. 15-16.

2. Макаров Н.В., Бобокулов Н.А. Рост и развитие каракульских ягнят в связи с различным содержанием маток. Ж. Овцеводство. М., 1984, №5, с. 34-35

3. Турганбаев Р.У. и др. "Зависимость молочной продуктивности каракульских овец от типов конституции," Животноводство и племенное дело 2020 №1 стр. 28-30.

QISHLOQ XO'JALIK PARRANDALARINING GO'SHT, TUXUM MAHSULDORLIGI VA AHAMIYATI .

Q.Sarsenbaev., K.Xojambergenov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Xozirgi kunga kelib seleksiya yutuqlaridan foydalanib tovuqlarning ko'p sonli zotlari, krosslari va liniyalari, duragaylari, shuningdek, axoli xonadonlari uchun mos parrandalarni yaratildi. Taxminlarga ko'ra, dunyoda ularning 700 dan ortiq zotlari va duragaylari mavjud. Parrandalarning katta qismi Yevropa mintaqasida keng tarqalgan, ularning 32 tovuq zoti yo'qolib ketgan deb taxmin qilinadi. Ayni davrda dunyo bo'yicha tovuqlarning 286 dan ortiq zotlari yo'q bo'lib ketish arafasida. Sobiq ittifoqda mamlakatlari xududlarida xam 100 ga yaqin mahalliy va seleksiya tovuq zotlari mavjud bo'lib, ayni davrda ularning ba'zilar yo'qolib ketgan.

Sharqiy Yevropada parrandalarning genetik resurslarini (genofondi) baholashga ko'ra, 1990-yillarda tovuqlarning 56 ta mahalliy zotlari va liniyalari mavjud bo'lib, ulardan 24 tasi Rossiyada, 8 tasi Ukrainada va 7 tasi Polshada yaratilgan. So'nggi 30 yilda bu xududlarda parrandalar zotlari, soni kamayishi, irsiy belgilarini pasayishi kuzatilmoqdi.

Respublikamizda parrandalarning tuxum va go'sht hamda go'sht – tuxum yo'nalishidagi turli zotlari, krosslari va liniyalari boqilmoqda.

Parrandalardan yil davomida o'rtacha tovuqlardan 250-300, kurkalardan 100-150, o'rdaklardan 180, g'ozlardan 80-100 dona, bedanalardan 180-300, sesarkalardan 100 dona atrofida tuxum olish mumkin.

Tuxum yo'nalishidagi parrandalar go'sht yo'nalishidagi parrandalarga nisbatan ko'p tuxum beradi, leggorn tovuqlari 250-260 dona tuxum berganda go'sht yo'nalishidagi kornish zotli tovuqlar 120-130 dona tuxum beradi, yoki tuxum yo'nalishidagi xaki-kampbell o'rdaklari 200, pekin o'rdaklari 130 dona tuxum berish imkoniyatiga ega.

Parrandalarning tovuq, o'rdak, kurkalarning tuxumdorligi yoshi oshgan sari yiliga o'rtacha 10-15 foizga kamayib boradi, jumladan uch yoshli tovuqlar 1-yoshdagi tovuqlarga nisbatan 25-30 foiz kam tuxum olinadi. Shuning uchun ota-onalik galasi tovuqlaridan inkubatsiya tuxumlari olish uchun faqat 2-3 yil, sanoat galasi tovuqlaridan esa 1-1,5 yil foydalaniladi.